

PROCÉS PARTICIPATIU PLA DIRECTOR DE COOPERACIÓ AL DESENVOLUPAMENT 2023-2026

FITXA Sessió 7. Incorporació de la perspectiva decolonial i el lideratge dels actors del Sud Global

Context

La cooperació al desenvolupament, nascuda amb el nou ordre internacional configurat després de la Segona Guerra Mundial, ha estat durant dècades una pràctica gairebé hegemònica, per bé que ha anat evolucionant amb els canvis geopolítics mundials. Regulada pel Comitè d'Ajut al Desenvolupament (CAD) de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmics (OCDE) i impulsada pels organismes del sistema de les Nacions Unides i les organitzacions de Breton Woods (Fons Monetari Internacional i Banc Mundial), ha articulat un sistema d'actors governamentals, intergovernamentals i no governamentals al voltant de la transferència de recursos dels "països desenvolupats" als països "en desenvolupament". La gènesi del sistema explica en bona part algunes de les seves característiques, com l'èmfasi en una visió economicista del desenvolupament, l'assistencialisme o la verticalitat i desequilibris en les relacions entre els actors en funció dels seus rols respectius.

Els debats al voltant de la cooperació i els canvis i transformacions que ha viscut al llarg dels anys són ben coneguts. La pandèmia de la COVID i el focus en els reptes globals n'han revifat les crítiques, per exemple sobre aspectes com el finançament o la governança, fins i tot qüestionant-ne la seva pròpia raó de ser, o proposant la seva transformació en quelcom radicalment diferent¹. La mateixa OCDE va intentar reformar el sistema des de dins per millorar-ne l'eficàcia i atreure els països emergents amb la Declaració de París sobre Eficàcia de l'Ajut de 2005, que ha donat lloc a l'Aliança Global per a una Cooperació Eficaz al Desenvolupament. Es tractava, entre d'altres, d'aconseguir una major horitzontalitat en les relacions entre els donants i els anomenats fins al moment "països receptors", que van passar a anomenar-se "països socis", i posar un major focus en les necessitats d'aquests, amb la recomanació d'alinear l'ajut amb les seves prioritats, sistemes i procediments.²

Aquestes propostes, amb un abast i impacte reals limitats a la pràctica, no han resolt la qüestió de les relacions i desequilibris financers i de poder en el sistema d'ajut. Alguns dels debats més recents sobre aquest tema en les comunitats de cooperació han resultat en la formulació de diverses propostes al voltant de la necessitat de "descolonitzar" la cooperació o l'acció humanitària -en aquest darrer àmbit, per exemple, amb la iniciativa Grand Bargain³-, o també han avançat la idea de "Shifting the power", desplaçar el poder. Proposen fer un canvi real en la presa de decisions a favor dels països del sud i subratllen que aquesta transformació ha d'implicar també una altra forma de lideratge, tant per part dels organismes internacionals del desenvolupament com de les grans ONG. De la mateixa manera, els debats sobre la descolonització de l'ajut no es poden separar del debat sobre la "localització", un concepte vinculat a transferir als actors del sud la presa de decisions, el control financer i la gestió de l'ajut, i alhora a reduir costos eliminant intermediaris.

¹ Stephan Klingebiel, Heiner Janus, [Desafiaments globals i cooperació al desenvolupament: una història de canvis](#), revista IDEES, núm. 55, 2021.

² OECD (2005). [Declaració de París sobre la eficàcia de la ajuda al desenvolupament i programa d'acció de Accra](#).

³ [The Grand Bargain](#) (Official website)

El Consell de Cooperació al Desenvolupament de la Generalitat ha debatut també aquestes qüestions i ha proposat, en el seu document de recomanacions i propostes sobre el nou model de cooperació de 2021⁴, que aquest *incorpori sistemàticament la perspectiva decolonial al conjunt d'elements que el conformen, incloent la narrativa i imaginaris que s'utilitzen, els marcs legals i normatius i els instruments que el sustenten, els actors que hi intervenen i les seves formes de treballar, col·laborar i relacionar-se*. Concretament es recomana: (2.1) Establir mecanismes de participació dels actors del sud global des de la perspectiva decolonial dins dels diferents òrgans de consulta i participació de la política de cooperació catalana; (2.2) Definir nous espais i mecanismes que facilitin la participació, la transparència i el retiment de comptes, així com la inclusió dels actors dels països del sud global, en els processos de disseny, implementació i avaluació de la política pública de cooperació; (2.3) Promoure el protagonisme dels actors del sud global i la horitzontalitat en la creació, gestió i transferència de coneixements, facilitant incorporació de les epistemologies del Sud a la cooperació catalana.

La cooperació al desenvolupament ha de ser la palanca per canviar dinàmiques i estructures que generen exclusió i desigualtats, no una reproductora d'aquestes dinàmiques. El punt de partida és constatar el dèficit d'apropiació per part dels països del sud de la cooperació al desenvolupament i de les agendes de desenvolupament en general, sovint per les divergències entre els objectius del país "donant" i els objectius dels països del sud.

Sovint existeix una certa imposició de lògiques administratives del nord cap al sud que responen majoritàriament a necessitats dels donants, i que no s'adapten ni a les realitats ni als recursos materials ni humans existents als països destinataris de la cooperació. Una constatació que connecta amb la demanda de desburocratització de la cooperació al desenvolupament catalana, tal i com es va fer palès en el document de reflexions per un nou model de cooperació que hem esmentat abans. En aquest sentit, les entitats catalanes manifestaven que l'excessiva càrrega administrativa en la gestió dels projectes, provocava un rol fiscalitzador en les seves sòcies locals en detriment d'un rol d'acompanyament en processos transformadors. La cooperació al desenvolupament hauria de transitar d'un paradigma centrat en el donant, els seus mandats i incentius, a un altre basat en les necessitats i demandes reals dels països del sud, i que tingui realment en compte la seva pròpia narrativa, cosmovisió i sobretot el seu coneixement i experiència de la realitat, tot reafirmant la independència dels països del sud respecte la presa de decisions per part del Nord. Això implicaria a la pràctica:

- Potenciar les savieses del sud -per exemple, els coneixements ancestrals i indígenes-, la seva capacitat de generar coneixement, i permetre fluxos bi-direccionals d'intercanvi de coneixements i de capacitats -nord-sud, sud-sud, sud-nord.
- Canviar la percepció dels països i societats del sud, que han de deixar de ser subjectes passius receptors d'ajuda econòmica, amb poca capacitat real de decisió sobre el seu futur, i ser vistos com el que són: agents actius i generadors d'expertesa i de coneixement.
- Fomentar el treball amb altres actors, altres maneres de treballar, i la innovació per assolir objectius i reptes comuns. Treballar directament amb els actors del sud, sense intermediaris, amb l'objectiu de fomentar la seva autonomia.

⁴ [Recomanacions del Consell de Cooperació al Desenvolupament sobre el Model de cooperació català \(pàgines 5-6\)](#)

- Modificar el llenguatge que utilitza la cooperació al desenvolupament, el qual posa ja de manifest aquestes relacions de poder desiguals entre sud i nord, replantejant termes com ara “països receptors” d’ajut, o treballadors “locals”. El llenguatge de la cooperació, excessivament tecnificat i farcit d’acrònims, sovint acaba exclouent les persones no familiaritzades amb ell.
- Respectar i fomentar l’ús de llengües locals i minoritàries.
- Incorporar el personal i els recursos humans locals, en detriment de personal expatriat.

El context actual, marcat també per l’aparició de nous actors i per l’enfortiment de les societats del Sud global, és més propici per a aquest nou enfocament de la cooperació. Un canvi que entén que cal trencar primer amb les resistències epistemològiques, per fer front a les resistències polítiques i institucionals, i que vol abordar amb profunditat temes com el racisme, el patriarcat i l’hegemonia del nord en la presa de decisions i les relacions desiguals de poder nord-sud.

És igualment important tenir en compte que alguns autors afirmen que la pròpia noció de “descolonització”, tal com la plantegen els acadèmics del nord, és en ella mateixa nordcèntrica, en ignorar els estudis de la descolonització que s’elaboren des del Sud global. Una tendència que promou la colonització intel·lectual, en comptes de desmantellar-la. Les mateixes nocions de descolonització, localització i canvi de poder continuen estant molt influïdes per la reflexió del nord.⁵ Altres autors critiquen la manera com els països del nord tendeixen a tenir una visió excessivament homogeneïtzadora dels països del sud tractant-los moltes vegades com un tot uniforme on no existeixen ni jerarquies ni lluites de poder en el seu si. La mateixa cooperació sud-sud ens ha demostrat el clar lideratge d’un nombre de països del sud, que han acabat imposant en múltiples ocasions les seves pròpies agendes polítiques.

Prioritats del Govern pel proper quadrienni

- Aprofundir en la reflexió sobre quin és el millor enfocament per examinar els desequilibris de poder existents amb els països i pobles socis de la cooperació de la Generalitat.
- Formular propostes concretes sobre com avançar cap al reequilibri de les relacions amb els països i pobles socis de la cooperació de la Generalitat.

Preguntes orientadores per a la identificació de propostes

- Creus que les narratives de la descolonització, el desplaçament de poder o la localització són els enfocaments adequats per abordar els desequilibris de poder en la cooperació? O són més bé un debat nord-cèntric i caldria aplicar-ne d’altres? Quins?
- Fins a quin punt la cooperació de la Generalitat perpetua un model de cooperació desequilibrada amb els països i pobles socis? És suficientment representativa d’altres visions, narratives, realitats?
- Com es pot incloure la mirada del sud en totes les fases de la política pública de cooperació al desenvolupament, és a dir des de la formulació, fins a l’avaluació? I als òrgans de participació i consulta?
- Com es poden reequilibrar les relacions amb els pobles i països socis de la cooperació catalana? Per quins aspectes creus que és prioritari començar aquest canvi?

⁵ Khan, T. (2022) “[La narrativa de descolonització de l’ajuda al desenvolupament](#)”. *Revista IDEES* núm. 55.